



Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Senti Galata - Pera

Rinaldo Marmara

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020, 286 Sayfa, ISBN: 978-625-405-064-0

Nur Banu ŞİMŞEK*

Rinaldo Marmara, İstanbul doğumlu bir tarihçidir ve Saint Michel ile Saint Benoit okullarından sonra şuan ki adı Marmara Üniversitesi olan İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde okumuştur. Tarih doktorasını ise Fransa'da, Montpellier Paul Valery Üniversitesi'nde Levantenler üzerine yapmıştır. Birçoğu İstanbul hakkında olan elliye yakın kitap ve makaleyi yazmıştır. Vatikan Arşivlerinde araştırmalar yapmakta olan Rinaldo Marmara, Türkiye-Vatikan diplomatik ilişkileri konusunda çalışmalarını sürdürmektedir.

2020 yılında kaleme alınmış olan bu kitap, üç bölümden oluşmaktadır. Levantenlerin tarihinden başlanarak, Levantenlerin ekonomik, siyasal, kültürel ve gündelik yaşamları hakkında birçok konu detaylı bir şekilde Vatikan Gizli Arşivi, Propaganda Fide Tarihi Arşivi ve kiliselerin arşivlerinden yararlanılarak yazılmıştır. Özetle, Levanten semti olan Galata-Pera çevresindeki Levantenlerin yaşamı bu kitabın esas konusunu oluşturmaktadır. Kitabın belli bölümlerinde kullanılan resimler, yazılan konulara uygun bir şekilde yerleştirilmiştir ve kitabın son bölümünün ardında bulunan *Levanten Tarihine Dair Albüm* adlı ek bölümde, altında açıklamaları ile birlikte çok sayıda fotoğraf mevcuttur. Bununla birlikte iki ek bölüm daha vardır ve bu bölümlerde Levantenler hakkında çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

Eserde kullanılan dil akademik dile uygun olması ile birlikte akıcı, yalın ve okuyucuyu yormamaktadır.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, nurbanu.simsek@stu.fsm.edu.tr

Dipnotlar etkin bir şekilde kullanılmıştır ve kitabın sonunda bulunan kaynakça ile dizin okuyucunun bu konu hakkında araştırma yapmasında kolaylık sağlayabilecek yeterliliktedir.

İlk bölümün öncesinde bulunan girişte yazar, Vatikan Kütüphanesi'nde korunmakta olan 1581 yılına ait Venedikli Maffeo Venier'in, Galata'yı tanıttığı rapora yer vermiştir.

Kitabın *Levantenlerin Kısa Tarihi* isimli birinci bölümü, altı alt başlığa ayrılmıştır. İlk olarak, Bizans'ın İstanbul'a egemen olduğu dönem, Levanten toplumunun kökenine dayandırılmıştır ve Levantenlerin nasıl oluştuğu hakkında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Levantenlerin İstanbul içerisinde konumlandığı bölge açık bir şekilde belirtilerek, bu topluluğun hangi nedenler ve olaylar sonucunda bu bölgeye yerleştiği okuyucuya aktarılmıştır. İstanbul'un Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesinden önce verilen bu bilgiler yalnızca kitabın çok az bir kısmını kapsıyor olsa dahi okuyucu açısından oldukça fayda sağlayıcıdır.

Kitapta fetih ardından İstanbul'da bulunan ticari yeteneğe sahip Latinlerin kaybedilmemesi için verilen çabalardan ve kararlardan bahsedilirken çok sayıda Latin'in şehri terk ettiği, kalanların ise sultana boyun eğerek ne şekilde yaşadıkları belirtilmiştir. Bu çabaların en önemli örneği olan II. Mehmed'in tuğrasının bulunduğu fermanın bahsedilirken bu fermanla birlikte Galatalı Cenevizlilere tanınan imtiyazların bu topluluğun nasıl muhafaza olmasını sağladığı aktarılmıştır. II. Mehmed'in İstanbul fethi ile kendilerine tanınan ticari serbestlik ve inanç özgürlüğünün Levantenlerin oluşumundaki en büyük etken olduğu ve bunun bir dönüm noktası teşkil ettiği özellikle belirtilmiştir. Ayrıca bu bölümde II. Mehmed'in şehri terk edenler için aynı yıl içerisinde yayınladığı kapitülasyon metninin örneğine yer verilmiştir. Kitapta, Levantenlerin bu ayrıcalıkları ile birlikte doğan sonuçların, Osmanlı Devleti'nin hoşgörüsü sayesinde gerçekleştiğinin birçok kere belirtilmiş olması, Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerden farklı olarak yabancı tebaaya karşı sergilediği tutumun değerini göstermektedir. Bunun bir başka örneği ise kitabın isminde *Osmanlı* isminin anılmasında görülmektedir.

Yazar, fetihten sonra *Magnifica Comunità di Pera* veya *Santa Anna* isimleri ile anılan birliğin kuruluşunu, görevlerini ve niteliğini detaylıca açıklamıştır. Bu birliğin başkanları ve başkan yardımcılarının listesi okuyucuya aktarılırken Vatikan Gizli Arşivlerinden ulaşılan bilgilerle birlik üyelerinin isimlerinin bulunduğu katalogdan da ayrıca bahsedilmiştir. Fetih ardından ikinci kez kurulan bu toplumun, 19. yüzyılın ortasından 20. yüzyılın başına dek geçen sürecinin neden altın çağı olduğu aktarılırken farklı ülkelerden gelen göçmenlerin, Islahat Fermanı'nın ve yabancılara mülk edinme hakkının doğması konularına da değinilmiştir.

Tanzimat Fermanı'nın ve Islahat Fermanı'nın Levantenleri etkileyen taraflarından bahsedilmeden önce bu iki ferman hakkında detaylı bir şekilde bilgi verilmiş ve hemen ardından *Yabancılara Tanınan Gayrimenkul Edinme Hakkı* isimli alt başlıkta bu ayrıcalıklardan bahsedilmiştir. Ayrıca Levantenlerin bu yükseliş döneminde çoğunluğunun birtakım araştırmalarla İtalyan olduklarının tespit edildiği görülmektedir.

Galata - Pera başlıklı ikinci bölümde, Galata ve Pera isminin menşei hakkında oldukça ayrıntılı bir

şekilde bahsedilmiştir. Galata ve Pera isminin ne şekilde ortaya çıktığı ve ne gibi değişiklikler gösterdiği sorularına cevap verilmesinin ardından sırasıyla Pera ve Galata olmak üzere iki ayrı alt başlık vardır. İlk alt başlık olan *Pera* kısmının neredeyse tamamını oluşturan Pera'nın sosyal topografyası konusu için fazlasıyla emek harcandığı açıkça görülmektedir. Özellikle bu semtin sokakları ile ilgili birçok tablo hazırlanmış olması dikkate değerdir. Daha sonra Pera'da bulunan başlıca kiliseler hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. İstanbul'da bulunan Aziz Antonio Kilisesi'nin arşivlerinde yer alan yayımlanmamış bir eserdeki 1904 yılında Pera'da yaşayan Latinlerin isimleri ve hane numaralarının bilgileri okuyucuya sunulmuştur. Pera'nın sokak isimleri, eski ve yeni olmak üzere karşılaştırılarak listelenmiştir. Aynı şekilde Pera'daki *Grands-Champs* adı ile bilinen eski Beyoğlu Mezarlığı'nın konumu, tarihi ve mezar taşları hakkında yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Ek bölümlerinden birinde bu mezarlıkta ikamet eden ailelerin adlarının bulunduğu tarihi belge okuyucuya sunulmuştur.

Diğer bir alt başlık olan *Galata* başlığında ilk olarak Galata Kulesi ve Galata'nın başlıca kiliseleri tanıtılmıştır. Galata Kulesi hakkındaki bilgiler içerisinde II.Mehmed'in İstanbul fethi ardından Cenevizlilere tanıdığı kapitülasyonlar gereği kulenin yıkılması gerekmesine rağmen, varlığının korunması için yalnızca bir kaç metre alçaltılmakla yetindiği bilgisi verilmektedir. Kiliseler üzerine bilgiler verilirken R.Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi'nden alınan kilise planları ve kiliselerin genel görünümü hakkında kullanılan resimler bu bilgilerin tahkim edilmesini sağlamıştır. Arkasından Galata'nın sosyal topografisine dair bu bölgedeki İtalyanların ticari faaliyetleri ile sınai ve ticari kuruluşlar üzerine açıklamalarda bulunulmuştur.

Levantenlerin Ortak Lisanı, Gelenekleri ve Dernekleri başlıklı üçüncü ve son olan bu bölüm, azınlıklarla birlikte yaşayan Levantenlerin, ortak dilleri Rumca'dan bahsedilerek başlangıç göstermektedir. Bununla birlikte Levantenlerin İstanbul gibi çok kültürlü halkın yaşadığı yerde birden fazla dili kullanmış oldukları ve onların çok dilli topluluklar olduğu belirtilir. Rumca'nın nasıl Levantenler arasında ortak lisan haline geldiği irdelenmiş ve bu ortak lisanın delili olarak *Frangochiotika* isimli eser üzerine kısa bir bilgi verilmiştir. Levantenlerin toplumsal hayatına dahil olan dernekler, Societâ Operia (İşçi Derneği), İtalyan Hayır Derneği isimli iki dernek üzerinden ele alınıp anlatılmıştır. Bu iki derneğin kuruluşları, amaçları, üyeleri ve derneklerin mekanları belirtilerek birtakım bilgiler sunulmuştur. Bununla birlikte İtalyan Hayır Derneği'ne bağış yapanlar arasında Sultanın dahi olduğu bilinmektedir. Bunun vesilesi olarak bu derneğe katılımcı olarak İtalyanlar haricinde Osmanlı vatandaşlarının da dahil olarak her yıl büyük miktarlarda bağış toplaması olduğu görülmektedir. Ayrıca İtalyan Hayır Derneği'nin bazı yıllarındaki para bağışları bu bölümde okuyucuya sunulmuştur.

Halen daha varlığını koruyan Pera'daki Casa d'Italia isimli binanın, yıllar içerisinde değişim gösteren hizmetleri kronolojik sıra ile belirtilmiş, bu binanın tarihi kısaca açıklanmıştır. Casa d'Italia ardından Venedik Sarayı ele alınırken bu sarayın inşası, inşa amacı, mimarisi ve geçirdiği tadilatlarla değinilmiştir. Ardından Venedik Sarayı'nın kimler tarafından kullanıldığı sıralanmış, en sonunda ise İtalya'nın bu sarayı geri talep ettiğine dikkat çekilmiştir. Günümüzde ise İtalyan büyükelçisinin İstanbul ikametgâhı

olarak kullanıldığı bilgisi verilmiştir.

Kitap bahsettiğimiz bu üç bölüm ile sonlanmadan önce karşımıza ek üç bölüm daha çıkmaktadır. Yazar bu üç bölüme sırasıyla *Levantenler - Fortunato Maresia, Beyoğlu (Pera) Mezarlığı'na (Grands-Champs) Gömülen Kişilerin [Mezarların] Listesi* ve *Levanten Tarihine Dair Albüm* isimlerini vermiştir. İlk ek bölümünde *Pera Beyoğlu ve Anılar* kitabının yazarı olan Fortunato Maresia'nın, 21 Eylül 2019'da Büyükkada'da gerçekleştirilen *Prens Adaları'nda Levanten Yaşam Tarzı* başlıklı panelde yaptığı konuşmasının metni yer almaktadır. İkinci ek bölümünde *Galata - Pera* isimli bölümü anlatırken bahsettiğimiz gibi Beyoğlu Mezarlığı'na gömülen kişilerin listesi bulunmaktadır. Son olarak üçüncü ek bölümü, giriş bölümünde de anıldığı üzere Levanten tarihine dair bir albümdür. Bu albümdeki fotoğraflar altında açıklamaları ile birlikte R. Marmara-Latin Katolik Kiliseler Arşivi'nden ulaşılmış olduğu ayrıca belirtilmektedir.

Bu eser, ilk olarak kendisi bizzat Levanten olan biri tarafından kaleme alınması bakımından dikkat çekicidir. Rinaldo Marmara'nın önsözünde gördüğümüz kadarıyla İstanbul'a olan sevgisi açık bir şekilde anlaşılmaktadır. İstanbul'a olan bu sevgisinin yanında Osmanlı Devleti'ne olan saygısı kitabın ismini "*Osmanlı Başkentinde Bir Levanten..*" olarak başlanmasından dahi görülmektedir. Eser konusu üzerine detaylı bilgiler ve örnekler ile anlaşılmasını destekleyecek yardımcı kaynaklarla zenginleştirilmiş bir şekilde okuyucuya takdim edilmiştir. Konusu başlığı ile bağdaş bir anlatım içerisindedir. Belirtmek gerekir ki günümüzde Levantenler hakkında yeterli çalışma bulunmamasına rağmen bu konu hakkında yazılan ilk örneklerden biri olan bu eser kendi alanındaki büyük eksiklikleri tamamlamıştır. Ayrıca Levantenler üzerine çalışacaklara katkı sağlayıcı ve yol gösterici niteliktedir. Sonuç olarak bu eser, Levantenler hakkında araştırma yapmak isteyenler için faydalı olabileceği gibi Levantenler konusuna ilgisi olanların merakını giderebilecek bir kaynaktır.